

ZEMŘEL PROF. PHDR. JUDR. LEOPOLD J. POSPÍŠIL, PH.D. DSC. (1923–2021)

S několikadenním zpožděním do České republiky dorazila smutná zpráva, že ve svém bytě v New Havenu v americkém státě Connecticut 25. října zemřel v uctyhodném věku devadesáti osmi let jeden z nejoriginálnějších antropologů dvacátého století Leopold Jaroslav Pospíšil. Narodil se 26. dubna 1923 v Olomouci, kde i studoval na Slovanském gymnáziu, ale za vyšším vzděláním odešel nejprve do Prahy, kde vystudoval právnickou fakultu Karlovy univerzity, a potom – vyhnán komunistickým převratem – do světa. V Západním Německu dále studoval filosofii a později ve Spojených státech sociologii a antropologii. Doktorát z antropologie získal na prestižní Yaleově univerzitě, s níž pak spojil svůj profesionální akademický život.

Pospíšilova cesta k antropologii byla ale poměrně dlouhá a především dramatická. Jako stoupenec Masarykových myšlenek se domníval, že po únorovém komunistickém puči může přispět k obnovení demokratických poměrů v zemi. V necelých pětadvaceti letech se tak stal jedním ze studentských vůdců, kteří zorganizovali pochod na podporu prezidenta Edvarda Beneše. Demokraté však tvrdě narazili, jejich snaha byla brutálně potlačena a komunisté brzy začali s pronásledováním nepřátel nového režimu. Pospíšil se dokázal rychle zorientovat a již v březnu 1948, krátce předtím, než byli jeho přátelé zatčeni nebo i zlikvidováni, se mu podařilo emigrovat, nejprve do Německa, odkud velmi rychle odcestoval se svou manželkou do USA. V nepřítomnosti byl několikrát odsouzen, ale především musel ve své vlasti nechat svou dvouletou dcerku, která mohla za svými rodiči vycestovat teprve v obrodném roce 1968.

Nedobrovolná emigrace neznamenal jen změnu v osobním životě, ale velmi výrazně ovlivnila Pospíšilovo další profesní směřování. Ke studiu sociologie a antropologie se dostal na přelomu čtyřicátých a padesátých let, v době, kdy se zároveň začala proměňovat paradigma uvnitř sociální a kulturní antropologie. Bylo to v době, kdy někteří inovátoři antropologického myšlení stále více nabourávali dosavadní eurocentrické vidění. Například Robert Henry Lowie přispěl ke vzniku politické antropologie namířené proti jednostranné orientaci mainstreamové politologie, Melville Herskovits zase přesvědčivě ukázal, že složité ekonomické systémy se nenacházejí jen ve vyspělých společnostech, ale také v mnoha nezápádních etnických skupinách. Antropologicky

orientovaní lingvisté na čele s Edwardem Sapirem a Benjaminem Lee Whorfem stáli u zrodu lingvistické antropologie kladoucí si zcela jiné otázky než obecná lingvistika.

Do moderního proudu těch antropologů, kteří si stále zřetelněji uvědomovali unidirekcionální směřování západní vědy, a to nikoliv jen antropologie, se záhy zařadil i čerstvý emigrant ze střední Evropy Leopold Pospíšil. Několik let studia na předních amerických univerzitách nastartovalo jak jeho akademickou kariéru, tak kariéru renomovaného terénního etnografa schopného velmi rychlé orientace v prostředí do té doby naprosto nedotčeném západní civilizací. To ale nebylo Pospíšilovým primárním cílem. Jak kdysi při jedné příležitosti uvedl, kdyby si mohl vybrat výzkum v etnické skupině podle vlastní geografické preference, zcela určitě by se dostal někam do Tarimské pánve ve střední Asii nebo do pohoří Ruwenzori ve střední Africe. Během studia antropologie si Pospíšil začal jasně uvědomovat, že tři hlavní disciplíny zabývající se právem, tedy právní věda, filosofie práva a sociologie práva, nemohou být vědecké jednoduše proto, že jsou příliš jednostranné, eurocentrické; jejich povaha tak nemůže být univerzální, ačkoli bylo právo od dob starověkého Říma považováno za ústřední prvek západní společnosti. Pospíšil se jednoznačně přihlásil ke čtvrté oblasti výzkumu nazvané antropologií nebo etnologií práva s jasným záměrem skloubit antropologii s právem.

Leopold Pospíšil navázal svými výzkumy například na tradici antropologa E. Adamsona Hoebela a právního realisty Karla N. Llewellyna, kteří usilovali za pomoci důkladně prováděného terénního výzkumu u Cheyennů o analýzu právních systémů tak zvaných primitivních společností a jejich porovnáním s právními systémy jiných kultur o vypracování obecné teorie práva a rekonstrukci vývoje právních systémů. Přihlásil se přitom ke komparativní metodě, ale zároveň pojetí srovnávacího práva ještě zradikalizoval tvrzením, podle něhož je etnologie práva jedinou disciplínou, která je schopna postavit studium práva a z něho plynoucí teorie na skutečně vědecký výklad. Jen tato (sub)disciplína práva může eliminovat etnocentrické zaměření a na základě terénního výzkumu vzít v úvahu všechna relevantní *fakta*. Ostatní tři obory k tomuto dospět nemohou, jelikož jsou orientovány výlučně na studium západního práva a nepřihlízejí k mnoha tisícům jiných možných právních systémů postupně odhalovaných a analyzovaných dlouhodobými terénními výzkumy v mnoha společnostech světa.

Snad nejprovokativnější Pospíšilovo tvrzení spočívá v představě, že západní právo nejenže nemůže dospět k univerzálně platnému zobecnění, ale dokonce

nemůže pochopit ani podstatu právního systému, na který se zaměřuje. Ukázal to na jednoduchém příkladu člověka, který celý život tráví v místnosti, kde je všechno červené. Takový člověk pak nejenže nezná jiné barvy, ale nezná ani tu červenou, proto „rozumět červené barvě znamená rozumět celému spektru“. Analogicky k tomuto příkladu jsou pak právní vědci, pokud svůj přístup nezmění, navždy uzavřeni do klece západní kultury, a pouze antropolog či etnolog tak může postupně dospět k obecně platným závěrům o právu a odhalit i podstatu západního práva.

Jako antropologa s takto silným protieurocentrickým zaměřením jsem měl ostatně možnost pana profesora Pospíšila poznat během jeho přednášek na pražské katedře etnologie počátkem devadesátých let, kdy začal pravidelně opět jezdit do své původní vlasti. Pamatuji se, jak jsme doslova hltali jeho přednášky o antropologické teorii i o jeho výzkumech mezi papuánskými Kapauky v padesátých letech, ale třeba i mezi tyrolskými rolníky v letech šedesátých a sedmdesátých. Ačkoli v té době přijížděli do Prahy přednášet i jiní antropologové – emigranti českého a slovenského původu, myslím, že právě Leopold Pospíšil byl, snad ještě spolu s Paulem Garvinem, osobností nejvýraznější. Profesor Pospíšil například vůbec nepochyboval o tom, že antropologie je nejdůležitější sociální vědou a, přinejmenším ve Spojených státech, jedinou společenskou vědou uznávanou i vědci exaktními. Ba co více, matematiku považoval za nevědeckou abstraktní disciplínu, která sice generalizuje, ale nejedná s fakty. Podle jeho názoru je pro vědu klíčová *empirická metoda* založená na objektivních faktech, vše ostatní jsou pouhé spekulace, domněnky nebo nic neříkající fabulace. Důsledná práce s fakty pak může vést k matematicky přesným predikcím týkajícím se například rozložení politických sil v blízké budoucnosti na radnici v tyrolském Obernbergu nebo kdekoli jinde.

Leopold Pospíšil také neustále zdůrazňoval holistický a komparativní přístup ke studiu jakékoli společnosti. Nejprve je nutné studovat kulturu v její celistvosti, teprve poté je možné zúžit zaměření na specifickou problematiku, například na studium právních systémů. Nicméně ani potom není možné studovat kupříkladu právo izolovaně jako autonomní instituci, ale jako integrální součást kultury. Právní autorita tak v převážné části kmenových a nezápadních civilizovaných společností v jedné osobě spojuje také neprávní funkce – ekonomickou, politickou, náboženskou a další. Aby bylo možné dospět k univerzální, a tudíž podle Pospíšila vědecké, teorii, je poté nezbytné získat co nejkomplexnější srovnávací materiál, neboli jeho slovy neustále rozšiřovat znalost barevného spektra z nejrůznějších společností počínaje austrálskými

tlupami v Arnhemské zemi, přes civilizovanější nezápadní skupiny, až po společnosti západního typu.

Svémi dlouhodobými terénními výzkumy mezi papuánskými Kapauky v Kamu Valley v okolí Wissel Lakes (1954–55, 1959, 1962, 1975) a mezi tyrolskými rolníky v Rakousku (1962–63 a mezi 1964–75), nebo svými kratšími výzkumy u Hopi-Tewů v Arizoně a Eskymáků Nunamiut na Aljašce (1957), spolu s důkladným studiem antropologické literatury dalších více než šedesáti etnických skupin ze všech kontinentů, dospěl k závěru, že staré představy antropologů 19. století o kmenových společnostech jako společenstvích kolektivistických, egalitárních, neznalých práva, bez tržního a monetárního systému a podobně, jsou nepravdivé a často nesmyslné. Tak například u Kapauků všechno, včetně pralesa, vlastní jedinec. Kapaukská společnost je založena na kontraktech, čímž vyvracel teze Henryho Maina o kmenových společnostech jako nekontraktových. Přesvědčivě ukázal, že mezi Kapauky existují velké rozdíly v příjmech vycházejících z peněžního systému, modifikoval nesmírně vlivný Maussův koncept reciprocity daru a podobně.

Profesor Pospíšil kromě nutnosti dlouhodobého pobytu v terénu (jeden rok, ale spíše ještě delší časové období) kladl velký důraz na znalost domorodého jazyka. Ve své době byl samozřejmě prvním člověkem, který se naučil do té doby naprosto neznámý jazyk patřící do trans-novoguinejské jazykové rodiny a jen díky tomu mohl odhalovat a vědecky analyzovat všechny důležité aspekty života Kapauků a následně vyvracet zkreslené, zjednodušené nebo zcela mylné představy a teze antropologů starší generace, ale často i svých současníků, o kmenových či neliterárních společnostech. A nebyl by to Leopold Pospíšil, kdyby v souvislosti s obeznámením antropologa s nativním jazykem nepřišel s rázným odsouzením každého, kdo by tento základní předpoklad pro porozumění jakékoli kultuře nezvládl. Jednu z ikonických postav kulturní antropologie, Margaret Meadovou, proto nepovažoval za vědkyni, jelikož jazyky společností, v nichž prováděla jinak rovněž dlouhodobý terénní výzkum, údajně neovládala!

Takový ale Leopold Pospíšil byl – nekompromisní, radikální, provokativní, inovátorský, ale také nesmírně inspirativní, odvážný a v neposlední řadě velmi vtipný společník. Naposledy jsem se s ním setkal v květnu 2015, kdy už špatně chodil a kvůli Parkinsonově nemoci se mu trochu trásla ruka. Doprovázel jsem ho tehdy z Celetné ulice do jedné z poslucháren Fakulty humanitních studií v Jinonicích. Neměli jsme k dispozici auto, pro přesun jsme museli použít metro. Ačkoli byl pan profesor po cestě z USA ještě velmi unavený, vzal to s humorem sobě vlastním, celou cestu vtipkoval a vzpomínal, koho svými často

provokujícími názory přiváděl k šílenství. Pak dvě hodiny mluvil k několika studentům, kteří se o jeho přednášce o legalismu a kritice západního pojetí právní vědy dozvěděli, a v následujících dnech jej čekaly další přednášky na filozofické a právnické fakultě, kde opět neúnavně diskutoval s posluchači a přesvědčoval je o nutnosti překročit stín eurocentrického přístupu ke studiu právních jevů.

Jako antropolog, který rovněž prováděl několik výzkumů v mimoevropských společnostech, bych rád vzdal hold jedné z velkých osobností české i světové vědy. Do Prahy, ani do Olomouce, která ho považuje za jednoho ze svých největších rodáků, již nepřijede, ale originální dílo, myšlenky a názory profesora Leopolda Pospíšila s námi již navždy zůstanou.

Marek Halbich
marekhalbich@gmail.com

ZA ADELAIDOU REYESOVOU (1930–2021)

24. srpna 2021 zemřela ve svém bytě s úchvatným výhledem přes řeku Hudson na newyorský Manhattan významná etnomuzikoložka Adelaida Reyesová. Bylo jí 91 let. Protože měla blízko k Praze i specificky k Fakultě humanitních studií UK, je na místě si ji připomenout.

Narodila se 25. dubna 1930 ve filipínské Manile do lékařské rodiny. Její vzdělání – od raných let anglofonní, což vysvětluje nesmírně bohatý a kultivovaný slovník jejích publikací – obsahovalo i důkladnou průpravu hudební, která vedla ke studiu hudby na manilské St. Scholastica's College. Tam se připravovala na dráhu koncertní klavíristky a profesorky hudby. V koncertní kariéře jí však zabránily zdravotní důvody, a tak se vedle výuky začala věnovat i hudební žurnalistice v *Philippine Evening News* a *The Manila Daily Bulletin*. Jako hudební kritička si získala pozornost americké Rockefellerovy nadace, díky níž se mohla i se svými dvěma dětmi přestěhovat do New Yorku. Protože na přelomu šedesátých a sedmdesátých let nebyla ještě ustavena hudební žurnalistika jako univerzitní studijní program, vybrala si Columbijskou univerzitu, kde bylo možné kombinovat různé obory. Tam vystudovala filosofii (MA) a muzikologii (Ph.D.), kterou absolvovala dizertací *The Role of Music in the Interaction of Black Americans and Hispanos in New York City's East Harlem* (1975). Tato práce byla doslova zjevením. Jednak – v době, kdy se většina etnomuzikologů (podobně jako jejich kolegů z oblasti sociokulturní antropologie) vydávala na své výzkumy na jiné kontinenty – Reyesová nalezla vzrušující výzkumný terén doslova v sousední čtvrti. Za druhé pak viděla podstatu výzkumu nikoli v popisu statických jevů, ale ve snaze porozumět interakcím. Adelaida Reyesová tu položila jeden ze základních kamenů urbánní etnomuzikologie, za jejíž nestorku byla později považována (viz např. Hemetek – Reyes, eds.: *Cultural Diversity in the Urban Area*, Wien 2007). Kromě toho se v její harlemské disertaci naplno odhaluje to, co ztělesňuje celé její dílo a vyjadřuje formulace v jednom z jejích posledních textů: „*Do not be afraid to step out of the mainstream. The margins are often the playground of challenge and innovation.*“

Toto přesvědčení naplňuje i kniha *Songs of the Caged, Songs of the Free: Music and the Vietnamese Refugee Experience* (Temple UP 1999), která je výsledkem desetiletého (1983–93) nesmírně systematického, velkoryse pojatého terénního i archivního výzkumu života vietnamských emigrantů, tzv.

boat people, a hudby v něm, přesněji v jednotlivých jeho fázích (právě ono soustředění se na proměňující se podoby hudby vietnamských migrantů i její funkce je tu oním vystoupením z mainstreamu). Stala se zásadní publikací nejen pro ty, kdo se zabývají hudbou v kontextu migrace, ale jako příklad výzkumné i formulační preciznosti je čtena jako vzorová publikace v etnomuzikologických kurzech po celém světě. Autorčin důraz na kategorii *forced migration* a její odlišení od *voluntary* ji zařadily – spolu s jejími příspěvky ke studiu hudby menšin – k významným teoretikům etnomuzikologie.

Zatímco *Songs of the Caged* otevírají většině čtenářů neznámý hudební svět, útlý svazek *Music in America* (Oxford UP 2005) z řady Global Music Series ukazuje novým způsobem svět v mnohém známý, a přece viděný nově. Reyesová tu – vybavena bohatými kulturními znalostmi – zasazuje Gershwinovu *Kubánskou předeheru*, americkou hymnu nebo písně amerických indiánů do vzorce, odhalujícího americkou identitu, zrcadlenou v hesle *E pluribus unum*.

Většinu svého profesionálního času až do formálního penzionování v roce 1997 byla Adelaida Reyesová profesorkou na New Jersey City University. Zároveň ale působila jako hostující profesorka na dalších univerzitách, zejména na mateřské Columbia University. Od devadesátých let byla víc a víc aktivní i ve stavovských organizacích – Society for Ethnomusicology, European Seminar in Ethnomusicology i International Council for Traditional Music, kde byla od roku 2000 zapojena zejména ve skupině Music and Minorities. Díky poslední jmenované platformě jsme se také na počátku nového tisíciletí spřátelily, takže se Adelaida, přáteli nazývaná Dely, nejen účastnila konference *Music and Minorities* v Praze 2008, ale její podpora stimulovala účast světové etnomuzikologické elity v komorním kolokviu *Theory and Method in Urban Ethnomusicology (Lidé města 14, 2012, 2)*. Na počátku druhé dekády nového tisíciletí jsme ji zažili jako vyučující (a také jako členku ediční rady anglického vydání *Lidí města / Urban People*) i na Fakultě humanitních studií UK, což byla mimochodem kromě Oxfordu jediná evropská univerzita, kde opakovaně působila. Mohli jsme tak zažít to, co oceňovali všichni její studenti i kolegové a co tvořilo základ neopakovatelného kouzla její osobnosti, totiž kombinaci vlídnosti a empatie, a zároveň diamantově ostrého intelektu, realizovaného mimo jiné neúplatností kritického hodnocení. V Adelaidě jsme poznali mimořádně integrální osobnost, kterou přesně charakterizoval její kolega Steven Blum výrokem „*Everyone loves her – for obvious reasons.*“

Přátelství s Dely i jejího profesionálního zapojení na naší fakultě jsem si velice cenila. Pořád je pro mne trochu překvapivé, že i ona si cenila své „pražské kapitoly“. Ve svém oficiálním životopise uváděla Univerzitu Karlovu několikrát. A že s Prahou byla také asociována, se projevilo i teď, když zemřela: několik kolegů z celého světa mi vyjadřovalo cosi jako soustrast: „Budete ji v Praze postrádat, že?“ To je pravda: je nám smutno a budeme Dely postrádat. Ale zanechala v nás příkladný obraz člověka i vědce. Za to jsme jí já i ti, kdo ji tu znali, opravdu vděční.

Zuzana Jurková

Zuzana.Jurkova@fhs.cuni.cz

ZA DR. JIŘINOU ŠIKLOVOU

(7. června 1935 Praha – 22. května 2021 Praha)

V květnu tohoto roku nás ve věku nedožitých 86 let opustila socioložka Dr. Jiřina Šiklová.

Společenský a pracovní záběr Dr. Jiřiny Šiklové, rozené Heroldové, byl neuvěřitelně rozsáhlý. Jiřina Šiklová vystudovala historii a filosofii na Filosofické fakultě UK, na stejné fakultě posléze v šedesátých letech spoluzakládala katedru sociologie. Podepsala manifest Dva tisíce slov a působila v „nátlakové skupině“ Červení proti. V roce 1969 vystoupila z KSČ, což vedlo také k jejímu propuštění z univerzity. Pracovala jako uklízečka a sociální pracovnice na geriatrickém oddělení Thomayerovy nemocnice v Praze. Tam se také (i když anonymně) zapojila do sociálněgerontologického výzkumu. Podepsala Chartu 77 a za svoji práci pro český disent, kdy pašovala zakázanou literaturu, byla vězněna. Získala několik významných ocenění, mezi jinými byla oceněna jako Žena Evropy za rok 1995 za přínos k integraci Evropy. A tady bychom mohli výčtem jejich aktivit pokračovat dál a dál.

Já se ale pokusím na Jiřinu Šiklovou zavzpomínat ze své osobní perspektivy ženy-akademičky, která se s ní průběžně a s různou intenzitou potkávala jak v pracovním, tak v osobním životě od roku 1996. Právě v té době jsme se potkaly na Letní škole etnických minorit v slovenské Modre-Harmónii. Já v roli mladé studentky etnologie a ona v roli zkušené vyučující. Jiřina Šiklová již v té době vybočovala z plejády zajímavých přednášejících, zejména svým specifickým způsobem přemýšlení o „věcech veřejných“.

Když si na Jiřinu vzpomenu, byla pro mě především tím, čemu se v angloamerickém akademickém prostředí říká *academic spider*. Tedy někým, kdo velkoryse síťuje různé lidi, umí rychle a spolehlivě rozpoznat jejich intelektuální potenciál a schopnost mezi sebou spolupracovat. A to vše bez nutnosti zapojení Jiřiny samotné do vedení nebo dokonce řízení plánovaných projektů a aktivit, jelikož jí šlo především „o věc, ne o ni samotnou“. Jiřina totiž ráda rozjížděla to, co bychom dnes možná nazvali sociálně inovativní nebo politické projekty (jako například Stranu zelených), které pak ale ve správnou chvíli opouštěla, aby se věnovala další společensky nebo politicky důležité agendě.

Jiřina Šiklová tak například ve svém bytě, který byl také jakousi dobovou verzí současného ImpactHubu – tedy alternativním inspirativním pracovním

prostorem, položila základy genderových studií v České republice. Zde v roce 1991 začala budovat knihovnu, která je dnes uložena v neziskové organizaci Gender Studies o.p.s. Výrazně tím napomohla síťování této organizace a agendy feministického hnutí a rovných příležitostí žen a mužů s již etablovanými organizacemi v zahraničí. Zároveň ale nezapomněla vždy připomínat a vysvětlovat specifický kontext situace žen v postsocialistickém prostředí, včetně České republiky. Ty, na rozdíl například od amerických žen (které po revoluci přicházely vzdělávat české feministky), měly důležitou otázku emancipace prostřednictvím práce částečně vyřešenou, i když v rámci socialistického pracovního trhu stále docházelo jak k horizontální, tak k vertikální segregaci na trhu práce. Jejich problémem ale stále zůstávala tak zvaná dvojitá směna / dvojitý den. Tedy situace, kdy ženy po placené práci byly stále plně (a téměř výhradně) zapojeny do neplacené péče o domácnost a děti. Jiřina se k postavení žen v České společnosti často vracela se slovy: „A tohle, holčičko, změnit, bude ještě na dlouho.“ Před dvaceti lety jsem se jejím slovům blahosklonně smála – vždyť jsme jiná generace, máme před sebou mnoho velkých změn a zářivou budoucnost. Ale i dnes si na ni při četbě různých návrhů sociálních politik spojených se sladováním práce a péče často s povzdechem vzpomenu.

V poslední době byla ale Jiřina Šiklová (jakožto typická představitelka tak zvané druhé vlny feminismu) poměrně často kritizována také z řad některých progresivnějších feministických skupin. Možná promlouvala v současnosti „zastaralým“ jazykem druhé vlny feminismu, který byl v dobách svého vzniku úzce propojen také se studentským hnutím (kterým se ona odborně zabývala) a agendou lidských práv. Řídila se heslem druhé vlny, že „osobní je politické“, proto se její záběr zaměřil na témata postavení žen ve společnosti, rozdělení genderových rolí v domácnosti, příjmové nerovnosti nebo problém neplacené práce. Na druhou stranu ale byla rozhodně ve svém osobním jednání citlivá na různé druhy pozicionalit, sounáležitostí, identit lidí a jejich prolínání – tedy typickou agendu třetí vlny feminismu. A to zejména v sociálních rolích a kontextech, které je mohly marginalizovat a/nebo vyčleňovat ze společnosti.

Jiřina Šiklová dokázala také velkoryse podporovat ženy – mladé začínající vědkyně, které to ani v dnešní době nemají v našem akademickém prostředí jednoduché. Chyběla jim (a stále chybí) systémová podpora sladování práce a péče, proto se jejich trajektorie ve většině případů dočasně nebo natrvalo odchyľují od běžné akademické pracovní trajektorie. Naskočit „zpět“ do soutěživého světa s tlakem na vysoký vědecký výkon (v situaci strádajících humanitních a sociálních věd v ČR) není pro ně vůbec jednoduché. Jiřina tak dělala

vlastně jakousi intuitivní akademickou mentorku již v době, kdy tento důležitý podpůrný nástroj pro začínající akademičky nebyl v ČR ještě formálně zaveden. A rozhodně nejsem jediná z žen-akademiček z generace „Husákových dětí“, která je jí za to ze srdce vděčna.

V poslední době se také u nás stále častěji mluví o třetím pilíři univerzity – o její službě veřejnosti. Tedy o společenském přesahu našich akademických znalostí a dovedností, které by ideálně měly přispívat k tomu, co Jiřina nazývala „*lepším životem*“. V České republice je asi málo lidí v produktivním věku, kteří by při otázce: „Jmenujte jednoho českého sociologa/socioložku“ nejmenoval právě Jiřinu Šiklovou. Jiřina byla vždy ochotná aktivně plnit roli veřejné intelektuálky a jenom zřídka odmítala komentovat společenské dění v mediálním prostoru. A právě za tuto roli „glosátorky společenského dění“ byla zejména

z řad akademiků často kritizována. Není totiž vždy jednoduché skloubit expertní hlas s hlasem „tlumočnice“ – tedy někoho, kdo umí jednoduše a srozumitelně vysvětlit komplexní společenské problémy širšímu publiku. Jiřina Šiklová ale také nikdy neodmítla cestovat i několik hodin do vzdálených končin České republiky a tam ochotně „tlumočit“ naše specifické vědění „naživo“, směrem k „obyčejným“ lidem někde v domě kultury v „zapadlém“ pohraničí. A to vždy s neutuchající, jí tak vlastní, energií, kterou jsme ji, nutno přiznat, mnozí z nás záviděli. Jiřina sama totiž o sobě říkala, že má jenom omezený čas dohnat to, co během let strávených v disentu dělat nemohla.

Jiřina Šiklová pocházela z tradiční sociálnědemokratické rodiny a byla tak i v rodině vedena k umění naslouchat těm, kteří jsou marginalizováni nebo se ocitli ve svízelné životní situaci. Nebyla jsem jediná, která od ní jednou za čas obdržela mail s prosbou o konkrétní pomoc – o pomoc pro někoho „druhého“. Tak jsme společně s dalšími přáteli pomáhali například jedné čečenské rodině uprchlíků, jejichž dítě bylo vážně zraněno během rusko-čečenské války. Nejenže je Jiřina ze začátku ubytovala ve svém bytě (a naplnila tak přání nejednoho současného populisty), ale také o ně v počátcích jejich života nově příchozích osobně pečovala. Sehnala jim práci, pomohla jim napojit se na asistenci migračních organizací nebo našla doučování pro jejich děti. Dovolím si zde citovat její mail, který ilustruje Jiřininy „typické“ Vánoce v roce 2013: „Byla jsem s A. (anonymizováno) u zubaře. Má to vyčištěné, má si tam dávat drény, (poslala jsem jí navíc penicilin, ten zubař jí ho nedal, tak ...). Dnes jsem s nimi byla u Karla Schwarzenberga, dal jim 2 velké kapry, stromeček a ještě něco... a já sehnala nějaké peníze, takže přes svátky a hlavně přes její nemoc jsou zajištěni. Víš, on z toho taky teoreticky při trochu smůle může být zánět mozkových blan, nebo zánět srdečních chlopní. Ale I. (anonymizováno) chodí na češtinu, ale stejně mu to jde jak psovi pastva. Je to těžké v tom věku učit se nový jazyk a češtinu obzvlášť. Takže ... klidně si užívaj svátky!“

Ráda bych připomenula také její autorskou literární tvorbu, která není širší veřejnosti příliš známá. Jen mě mrzí, že na ni neměla (při všech svých aktivitách) více času. Jak se mi několikrát zmínila, představovala si, že závěr života stráví právě psaním. Já sama se v poslední době stále častěji vracím k její knize *Deník staré paní* (vydal Kalich 2003, 2004). Je to skvělý poeticko-pragmatický průvodce stárnutím, v němž se beletristický žánr textu potkává s bystrým pozorovatelským okem zkušené odbornice z oboru sociální gerontologie. Tuto knihu by měl číst každý, kdo pečuje nebo bude pečovat o seniory, a také ten, kdo aktivně přemýšlí o svém vlastním důstojném stárnutí.

Domnívám se, že u nás není mnoho lidí – a to ani z řad sociálních vědců a vědkyň –, kteří by uměli tak empaticky pracovat s diverzitou (v nejširším slova smyslu), jak v osobním, tak v pracovním životě. Na posledním rozloučení s Jiřinou Šiklovou se tak potkali nesmiřitelní političtí a ideologičtí rivalové, ateisté i věřící různých náboženských vyznání, lidé různých etnických skupin či generací intelektuálů. A jak jsme se shodli, každý z nás jako by stále čekal, že k nám přiskočí usměvavá Jiřina, s výraznou rudou rtěnkou na rtech a bystrou jiskrou v oku a začne k nám promlouvat: „Holčičky, jdu právě z jednoho zajímavého setkání, to vás bude zajímat, to byste se mohly zapojit...“ Čest její památce!

Petra Ezzeddine

Petra.Ezzeddine@fhs.cuni.cz